

695 Ft

ÚJ MŰVÉSZELET

2014 **augusztus**

ujmuveszetfolyoirat.hu

nka

➤ A Nagy Háború és a művészet: „Istenért, Királyért, hazáért” ➤ Anno dazumal ➤

➤ A háború mindennapjai ➤ Lövészárkok, töltények, dögcédulák ➤

Alföldi horizontok ➤ A bölcs asszony háza ➤ Interjú Antal Péterrel és Kicsiny Balázssal ➤ Berlieni Biennále ➤ Szomorú szurikáták

A modern kárpitművészet választásai

Történeti és kortárs kárpitok

Keresztény Múzeum, Esztergom, 2014. V. 10–VIII. 24.

ISTVÁN MÁRIA

Történeti és kortárs kárpitok Magyarországon címmel 2014. május 10-én nyílt kiállítás az esztergomi Keresztény Múzeumban. A látat és a hozzá kapcsolódó katalógus¹ a magyar kárpitművészek számvetése, hogy mit jelent ma számukra ez a különleges szakma, melyek a legfontosabb vonatkoztatási pontjaik: hagyományaik, történetük hangsúlyai, eredményei, fordulópontjai, hogyan képzelik a jövőt, a fejlődés lehetőségét.

A kiállítás kurátorai: Hegyi Ibolya, Kontsek Ildikó és Semsey Réka szellemi forrásként Ferenczy Noémi 50-es évekbeli tanári működését tekintik, ezért alakja a koncepció egyik fő pillére. Eredményeire közvetlenül támaszkodhatott tanítványa, *Solti Gizella* munkássága, a kiállításon szereplő *Barackfa* című műve 1955-ös diplomamunkája volt. Ferenczy halála után is elsősorban példájára reflektált az Iparművészeti Főiskolán (majd Egyetemen) a következő évtizedekben diplomázó „gobelintervező” művészek sora, *Dobrányi Ildikótól Hauser Beátdig*.² Az általuk fémjelzett vonulat mintegy száz évre vezet vissza a saját eredetét, ezért a kiállításon kiemelt helyet kapnak Ferenczy Noémi korai, a tízes években készített fontos munkái: a *Teremtés* (1913), *Menekülés Egyiptomba* (1915-16), illetve a *Vénusz születése* (1915).

E tradíció legfontosabb eleme az a meggyőződés, hogy a kárpit egyetlen, autonóm művész alkotása, aki a kivitelezést is maga végzi, s ez utóbbi munkafázis – elsősorban a technika nyújtotta inspirációk révén – fontos, talán a legfontosabb szakasza a mű formálódásának, a műalkotás végső létrejöttének.³ Ezzel az irányzat egyben ki is jelöli helyét a magyar kárpit másik jelentős vonulata, az elsősorban festők által tervezett, szövömes-terek közreműködésével kivitelezett, gyakran nagyszabású kárpitok hagyományának ellenpárjaként.

További fontos viszonyítási alap, örök kiindulópont a műfaj ragyogó múltja, a francia és németalföldi kárpitművészet gazdag termése. (Ferenczy Noémi is e klasszikus technikára alapozta munkásságát.) A kiállítás látványos bevezető része, a történeti kárpitok szerepeltetése ezt az európai tradíciót érzékelteti. Az esztergomi Keresztény Múzeum anyagából válogatott öt jeles műtárgy a 19. század kiemelkedő gyűjtőgyénisége, Ipolyi Arnold tevés-

kenysége révén került hazánkba, de tudjuk, hogy a nyugati képes kárpitok saját korukban is eljutottak Magyarországra, részét képezték a legfelső rétegek anyagi kultúrájának.

Ez a magas színvonalú történeti örökség büszkeséggel töltheti el a kortárs művészeket, ugyanakkor zavarba ejtő. A műfaj valahai magas presztízsével nagy kihívás versenyre kelni, mert „grand art” volt ez a javából.⁴ A kortárs alkotóknak újra meg újra meg kell válaszolni, mi lehet a szerepe a modern korban, nem avult-e el, mint luxusművészet, nem pusztán üres, modoros reprezentációt szolgál-e.

Fotó: Ament Galléért

Ezzel a kérdéssel a 20. század második felében pályájukat kezdő művészgenerációk is szembenéztek. A kiállítás rendezői döntő eseményként mutatják be az „újtextiles” irányzat fellépését, amely a hazai kultúrpolitika keretei között ezt a terepet találta alkalmasnak a neoavantgárd kísérletek számára. A mozgalom környezetében többen kétségbe vonták a kortárs kárpitművészet létjogosultságát, ám az 1980-as szombathelyi biennále, melyet e technikának szenteltek (Plusz-mínusz gobelin), hatásos cáfolat volt. Ebből az anyagból bőven válogat a kiállítás, hogy demonstrálja a műfaj erényeit, a benne rejlő különleges lehetőségeket. Egyik, a technika sajátosságából fakadó raszteres hatás, melynek kiaknázásával a kortárs művész a táblaképtől különböző, sajátos autonóm művet tud létrehozni. Hatásában kapcsolódik a modern eszközök, a fotó, a film, a számítógép segítette képkalkotás világához, illetve hangsúlyozza a tárgytól való távolságtartást, elvontságot, felbontást

Mercurius átadja a gyermek Bacchust a nimfáknak.
Brüsszel, 1700 k., 442x309 cm,
Iparművészeti Múzeum,
Budapest

Jelenet Júdás Makkabeus történetéből (?). Oudenaarde, 17. század első negyede, 374x348 cm, Keresztény Múzeum, Esztergom

(Dobrányi Ildikó: *Részlet; Kecskés Ágnes: Dunakanyar*).

A bemutatott példákön látható, hogy sok kárpitművész ekkortájt igyekezett virtuálisan kilépni a síkból, foglalkoztatta a harmadik dimenzió virtuóz érzékeltetése. Az illuzionisztikus hatást aknáza ki – a korábban megkezdett utat folytatva – Nagy Judit új műve is, a *Szövés=életmód*⁵. Ez a megközelítés a kiállítás későbbi anyagában is nyomon követhető (Pápai Livia: „...bölcsöd az, s majdan sírod is...”, 1999).

Nagy Judit kárpitja üzenetében is rokon a többi, azonos időben született alkotással: hangsúlyos a művészek személyes attitűdje, önvallomása. Sok változatban foglalkoznak a közösség vagy az egyén által megélt történelemmel, annak tragikus vagy éppen ironikus voltaival. Solti Gizella: *Nem golyóálló palást* c. alkotása 1981-ben a pápa elleni merényletre reflektált.

A társadalmi változások hatására a 80-as évek közepére a modern magyar textil iránti érdeklődés ellankadt, a rendszerváltás pedig megszüntette a művészettámogatás addigi kereteit. A korábbi lehetőségek eltűnését a kárpitművészet különösen megérezte.

A szakma válaszul létrehozta önálló szervezetét, a Magyar Kárpitművészek Egyesületét,⁶ egyidejűleg igyekezett bekapcsolódni történelmi évfordulókhoz fűződő állami, intézményi projektekbe.⁷ Ennek egyik sajátos

formájaként vetődött fel a közös munkán alapuló kárpitok gondolata. Az esztergomi kiállításon a 33 résztvevő által készített nagyszabású *Szent István és műve* című alkotás szerepel, mely az államalapítás évfordulójára született.⁸ Hasonló együttműködés eredménye a Magyarország soros Európai Unió elnökségére készült *Európa fényei* című gobelin.⁹ Ezek a törekvések, azon túl, hogy a szakma figyelemfelhívó, látványos fellépései, azt igyekeznek bizonyítani, hogy a mai Magyarországon is van lehetőség a műfaj hagyományainak megfelelő reprezentációs funkciók ellátására. Az egységes terv alapján kollektív munkával kivitelezett alkotás természetében közelebb áll a korábbi nagyszabású kárpitok hazai tradíciójához, s nyelvezetét tekintve hajlik a narratív kifejezésre.

forrás: Műdiák Attila

A másik irányzat, a Ferenczy Noémi által képviselt személyes, autonóm kárpit szép példája

Dobrányi Ildikó Nomád szőnyege (1996), mely a megelőző *Fűsorozat* eredményeit összegzi, intim belső világa a középkori francia alkotások hangulatát idézi.

Az ezredforduló utáni magyar kárpitművészet nagy súlyt fektet külföldi kapcsolatrendszerének ápolására és fejlesztésére. Ez a törekvés jól illeszkedik a nemzetközi trendbe. Az alkotók ugyanis felismerték, a közös fellépés támaszt és megerősítést ad az egyes országok művészeinek. A gazdag hagyományaikat ápolni kívánó francia és belgiumi kezdeményezések fokozottan igyekeznek gondozni a területet, de a többi európai ország művészei is komoly aktivitást fejtenek ki,¹⁰ s kapcsolatot építenek a rokon észak-amerikai intézményekkel, rendezvényekkel.¹¹

Ez a kapcsolatrendszer a megmérettetés oly fontos lehetőségét is biztosítja. Ebben vállalt részt Magyarország a Szépművészeti Múzeumban 2001-ben megrendezett *Kárpit* című nemzetközi kiállítással, melyet 2005-ben a *Kárpit2* követett. Rendszeresek a magyar alkotók külföldi szereplései is. A jelenlegi esztergomi kiállításon láthatóak e budapesti seregszemlék díjazott alkotásai (Pápai Livia, *Pasqualetti Eleonóra, Balogh Edit, Hegyi Ibolya* munkái), illetve Csókás Emese *Rét* című diptichonja (2005), mely a tournoi-triennále fődíját kapta meg.

A kiállítás hangsúlyos részét alkotja az *Európa szövete* című együttes, mely a külföldi kárpitművészekkel való kapcsolatot 2011-ben egy szimbolikus közös vállalkozással tette láthatóvá.¹² A projekt ugyancsak Magyarország uniós elnökségének alkalmából jött létre, a koncepció

kiindulópontjaként pedig a budapesti Iparművészeti Múzeum egyik műtárgya, a 18. század elejéről származó, *Mercurius átadja a gyermek Bacchust a nimfáknak* című brüsszeli falikárpit szolgált. A kontinens 27 művésze¹³ azt az inspiráló feladatot kapta, hogy a historikus emlék egy-egy részletének továbbgondolásával új alkotást hozzon létre. Ugyanarra a hagyományra, a magas színvonalú technikára, a közös európai múlt szellemi örökségére reflektáltak tehát a résztvevők, s kisméretű, önálló, személyes művek születtek, amelyekbe belefoglalták a kárpit jövőjéről való elképzeléseiket is. A tárgyegyüttes színes és stílárisan változatos, mozaikszerű látványa a lehetőségek gazdagságát szemlélteti.

A 2014-es esztergomi kiállítás helyszíné, a Keresztény Múzeum arra emlékeztet, hogy a kárpitművészet számára a modern korban is természetes választás lehet az egyik nagy hagyományokkal bíró terület, az egyházművészet felé fordulás. A kiállítás katalógusában olvasható visszaemlékezésében Solti Gizella Ferenczy Noémire utal, aki tanítványainak többször is felidézte a chartres-i katedrális üvegablakait, azok alkotóit.¹⁴ Solti Gizella számára ez a „chartres-i álom” elsősorban a közös munkát, a maradandó művek létrehozását jelentette.¹⁵

A kiállítás egyik hatásos csomópontját képezi Ferenczy Noémi két, bensőséges áhítatot sugárzó vallásos témájú alkotása. Motívumait a késő középkori kárpitok világából meríti, a formák leegyszerűsített, letisztult változatait alkalmazva. A naivan őszinte, mesés hangulatot finom, szecessziós eredetű színek (választékos lilák, rózsaszínek, Mária bíbor ruhája) teszik különlegessé. *Hajnal Gabriella Szent Ferenc kárpitjáról* (1968) hasonló csendes, átszellemlült hit sugárzik.¹⁶ Érdekes megfigyelni az alkotásnak a Ferenczy Noémi-féle Vénusz születésével rokon kompozíciós szerkezetét is, melynek hagyományos rendje a történeti kárpitok egyikén, az oroszlánál való küzdelmet ábrázoló flamand alkotáson is jól felismerhető. Ebben a környezetben a kiállítás több más fontos darabján is érzékelhetővé, hangsúlyossá válik a szakralitás jelentéssége. Ezek a modern alkotások elvontabban ugyan, de végső soron ugyancsak a természet, a táj és a növényzet, a víz és a teremtés, az élet misztériumát kutatják (Solti Gizella: *Barackfa, Teremtmények*; Dobrányi Ildikó: *Részlet, Hegyi Ibolya: Időjárásjelentés/H2O*).

A műfaj múltja gazdag példákban arra, hogy hogyan alkalmazták ezeket a textileket a belső terek végső megformálására, látványos hatáselemként¹⁷ – ezt érzékelteti a kiállítás történelmi anyaga is. A kortárs magyar kárpitművészet szellemében, attitűdjében rokon a képzőművészettel, ám úgy tűnik, hasonlóan izolálttá is vált, ezért sok alkotó a további fejlődés egyik lehetőségét látja az építészettel való kapcsolat megerősítésében.

Jegyzetek

- 1 Hegyi Ibolya–Schulcz Katalin: *Történeti és kortárs kárpitok Magyarországon*. Keresztény Múzeum – Iparművészeti Múzeum – Dobrányi Ildikó Alapítvány, Esztergom, 2014
- 2 Dobrányi Ildikó (1972-ben végzett), Péreli Zsuzsa és Oláh Tamás (1974), Penkala Éva és Remsey Flóra (1975), Nyerges Éva (1976), Nagy Judit és Martos Katalin (1977), Hegyi Ibolya (1978), Pápai Livia és Baráth Hajnal (1979), Hauser Beáta (1980). Hegyi Ibolya: „Plusz–mínusz gobelin”. In: Hegyi Ibolya–Schulcz Katalin, 53
- 3 Ezt demonstrálja a kiállításon Solti Gizella *Szövésminta I-II.* című 2014-es alkotása.
- 4 Guy Delmarcel, a flamand kárpitművészet szakértője könyvében kiemeli, hogy a régi leltárak jóval nagyobb értéként tüntették fel a kárpitokat, mint a festményeket. Guy Delmarcel: *Flemish Tapestry*. Thames and Hudson, 1999, 17
- 5 Nagy Judit korábbi alkotása (*Igy repült a pillangóm az ablakomra*) az 1978-as biennále fődíját kapta.
- 6 Az MKE 1996-ban alakult meg Dobrányi Ildikó vezetésével. Jelenlegi elnöke Balogh Edit.
- 7 Az 1996-os Honfoglalás-emlékév alkalmából rendezték a Himnusz tematikus kiállítást, és készült el „*Kárpit határok nélkül*” című közös mű.
- 8 Elkészültét a magyar állam és a katolikus egyház támogatta, az alkotók a Budavári Kárpitműhelyben szőtték meg.
- 9 10 résztvevővel. További, a kiállításon nem szereplő közös alkotások: *Corvin-triptichon*, 2008; *Duna-imes* 2012; *Az egész töredéke és a töredék egésze*, 2014
- 10 European Tapestry Forum (ETF) szervezete, Artapestry kiállítások
- 11 András Edit: A kárpit újrapozicionálásának útja személyes nézőpontból. In: Hegyi Ibolya–Schulcz Katalin, 63
- 12 Az elkészült sorozat abban az évben került bemutatásra Brüsszelben és Budapesten, utóbbihoz kapcsolódva tudományos konferenciát is rendeztek. A kiállítás katalógusa: Hegyi Ibolya–Schulcz Katalin (szerk.): *Európa szövete/ Web of Europe*. Egy tizenhatalmadik századi brüsszeli kárpit kortárs parafrázisai. Iparművészeti Múzeum – Dobrányi Ildikó Alapítvány, Budapest, 2011; a konferencia kiadványa: Hegyi Ibolya–Schulcz Katalin (szerk.): *Európa szövete/Web of Europe*. A szövött kárpit művészetének átváltozásai. Dobrányi Ildikó Alapítvány, Budapest 2013
- 13 Az unió akkori tagállamainak számát reprezentálандó.
- 14 Solti Gizella: Emlékek. In: Hegyi Ibolya, Schulcz Katalin: *Történeti és kortárs kárpitok Magyarországon*. Keresztény Múzeum – Iparművészeti Múzeum – Dobrányi Ildikó Alapítvány, Esztergom 2014, 39
- 15 u.o.
- 16 Hajnal Gabriella alkotói módszere sajátos, kárpitjait nem maga kivitelezte, de olyan magas fokú kartonkészítési eljárást fejlesztett ki, amely azt biztosította, hogy a szövőszekeken minden részlet elképzelései szerint valósuljon meg amellet, hogy a szövést is szigorúan ellenőrizte, felügyelte (Hegyi Ibolya szóbeli közlése).
- 17 A gyapjú, selyem anyagok meleg hatásúvá tették a kopár falakat, az élénk vagy fénylő színek megvilágították. A kárpitokon ábrázolt természet: növényzet, tájak mintegy megnyitották, kitérítették a belső teret. Voltak olyan kárpitok (mind egyházi, mind világi használatban), amelyeket csak bizonyos kitérített alkalmakkor függesztettek fel, megteremtve így az ünnepek saját, szimbolikus környezetét.

fotó: S. Haranghy Agnes

DOBÁNYI ILDIKÓ:
Nomád szőnyeg. 1996,
220x220 cm,
Iparművészeti Múzeum,
Budapest